

RAQAMLI ASRDA KITOB O'QISH MADANIYATI**Nilufar Xamidova Salimovna,***Xalqaro innovatsion universiteti**O'zbek filologiyasi va jurnalistika kafedrasida o'qituvchisi***READING CULTURE IN THE DIGITAL AGE****Nilufar Khamidova Salimovna,***Lecturer at the Department of Uzbek Philology and**Journalism,**International Innovative University***КУЛЬТУРА ЧТЕНИЯ В ЦИФРОВУЮ ЭПОХУ****Нилуфар Хамидова Салимовна,***Преподаватель кафедры узбекской филологии и**журналистики**Международного инновационного университета***E-mail:**hamidovanilufar961@gmail.com**Orcid:** <https://orcid.org/0009-0004-5652-6156>

Annotatsiya. Raqamli texnologiyalar jadal rivojlanayotgan davrda kitob o'qish madaniyatining ahamiyati va uning yoshlar tafakkuriga ta'siri tahlil qilinadi. Axborot oqimining ortishi, ijtimoiy tarmoqlar va elektron qurilmalar keng tarqalishi natijasida mutolaa jarayonida yuzaga kelayotgan o'zgarishlar yoritiladi. An'anaviy va elektron kitob o'qishning o'ziga xos jihatlari solishtirilib, ularning afzallik va kamchiliklari ko'rib chiqiladi. Shuningdek, yoshlar orasida kitobxonlikni rivojlantirish, tanqidiy fikrlashni shakllantirish hamda ma'naviy-axloqiy qadriyatlarni mustahkamlashda mutolaaning o'rni asoslab beriladi.

Kalit so'zlar: Raqamli asr, kitobxonlik madaniyati, mutolaa, elektron kitob, an'anaviy kitob, yoshlar, axborot texnologiyalari, internet, ijtimoiy tarmoqlar, tanqidiy fikrlash, media savodxonlik, ma'naviy rivojlanish.

Annotation. In an era of rapid development of digital technologies, the importance of reading culture and its impact on the thinking of young people are analyzed. The changes occurring in the reading process as a result of the increasing flow of information, the widespread use of social media, and electronic devices are highlighted. The specific features of traditional and electronic reading are compared, and their advantages and disadvantages are examined. Furthermore, the role of reading in promoting a culture of reading among youth, developing critical thinking skills, and strengthening moral and ethical values is substantiated.

Keywords: Digital age, reading culture, reading, e-book, traditional book, youth, information technology, internet, social media, critical thinking, media literacy, spiritual development.

Аннотация. В эпоху стремительного развития цифровых технологий анализируется значение культуры чтения и её влияние на мышление молодёжи. Освещаются изменения, происходящие в процессе чтения в результате увеличения информационного потока, широкого распространения социальных сетей и электронных устройств. Сопоставляются особенности традиционного и электронного чтения, рассматриваются их преимущества и недостатки. Кроме того, обосновывается роль чтения в развитии культуры чтения среди молодёжи, формировании критического мышления и укреплении духовно-нравственных ценностей.

Ключевые слова: Цифровая эпоха, культура чтения, чтение, электронная книга, традиционная книга, молодёжь, информационные технологии, интернет, социальные сети, критическое мышление, медиаграмотность, духовное развитие.

KIRISH.

Bugungi kunda raqamli texnologiyalar hayotimizning deyarli barcha sohalariga chuqur kirib kelmoqda. Internet, ijtimoiy tarmoqlar, smartfon va planshetlar yoshlarning kundalik faoliyatida muhim o‘rin egallamoqda. Shu bilan birga, kitob o‘qish madaniyati ham o‘zgarishlarga uchramoqda. An’anaviy chop etilgan kitoblar o‘rnini elektron kitoblar, audiokitoblar va onlayn resurslar asta-sekin egallamoqda.

Raqamli asr sharoitida kitob o‘qishning ahamiyati, yoshlar tafakkuriga ta’siri, an’anaviy va elektron kitob o‘qishning farqlari hamda ularning afzallik va kamchiliklari. Shuningdek, yoshlar orasida kitobxonlikni rag‘batlantirish, tanqidiy fikrlashni rivojlantirish va ma’naviy-axloqiy qadriyatlarni mustahkamlashdagi kitobning roli muhokama qilinadi. Internet, ijtimoiy tarmoqlar, smartfon va planshetlar yoshlarning kundalik hayotida muhim o‘rin egallamoqda. Axborot tezkorligi va raqamli qurilmalar keng tarqalishi natijasida yoshlar ko‘proq elektron manbalar orqali ma’lumot olishga odatlanmoqda. Shu bilan birga, kitob o‘qish madaniyati ham o‘zgarishlarga uchramoqda: an’anaviy kitoblarni o‘qish kamayib, elektron kitoblar va audiokitoblar ommalashmoqda. Bu holat yoshlar tafakkurini shakllantirish, diqqatni jamlash va tanqidiy fikrlash qobiliyatiga ham ta’sir ko‘rsatmoqda. Shu sababli, raqamli asr sharoitida kitobxonlikni rivojlantirish va mutolaa madaniyatini saqlash masalasi dolzarb ahamiyat kasb etadi. An’anaviy chop etilgan kitoblar o‘rnini asta-sekin elektron kitoblar, audiokitoblar va turli onlayn resurslar egallamoqda. Raqamli platformalar orqali kitoblar tezkor va qulay tarzda mavjud bo‘lib, yoshlar istalgan vaqtda va istalgan joyda mutolaa qilish imkoniga ega bo‘lmoqda. Shu bilan birga, elektron va audiokitoblar o‘qish jarayonini interaktiv va ko‘proq vizual yo‘nalishga yo‘naltiradi, bu esa mutolaa madaniyati va yoshlar tafakkurining shakllanishiga yangi imkoniyatlar yaratadi. Biroq, bunday formatlar an’anaviy kitob o‘qishning chuqur konsentratsiya, matnni tahlil qilish va tafakkur qilish qobiliyatiga ta’sirini kamaytirishi mumkinligi ham e’tibordan chetda qolmasligi lozim

TADQIQOT METODOLOGIYASI VA ADABIYOTLARNING TAHLILI.

Raqamli asrda kitob o‘qish madaniyati masalalarini o‘rganishda tadqiqot metodologiyasi aniq va tizimli bo‘lishi muhimdir. Mazkur maqolada foydalanilgan metodologiya bir nechta bosqichlardan iborat: ma’lumotlarni to‘plash, tahlil qilish, solishtirish va xulosalar chiqarish. Tadqiqot jarayonida an’anaviy kitob o‘qish va elektron kitoblarni solishtirishga e’tibor qaratilgan, shuningdek, yoshlar orasida

kitobga bo'lgan qiziqish darajasi, mutolaa odatlari va ularning tafakkur rivojiga ta'siri o'rganilgan. Tahlil uchun turli adabiyotlar va manbalar keng ko'lamda o'rganildi. Ilmiy maqolalar, monografiyalar, elektron kitoblar va onlayn resurslar orqali kitobxonlikning tarixiy rivojlanishi, raqamli texnologiyalarning ta'siri, yoshlar mutolaasidagi o'zgarishlar chuqur tahlil qilindi. Shu bilan birga, ijtimoiy tadqiqotlar va so'rovnomalar natijalari ham tadqiqotning asosiy qismi sifatida kiritildi. Adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, raqamli texnologiyalar yoshlar orasida kitob o'qish odatlarini o'zgartirgan bo'lsa-da, mutolaa madaniyatini rivojlantirish imkoniyatlari mavjud. Elektron kitoblar, audiokitoblar va onlayn kutubxonalar mutolaa jarayonini qulaylashtirib, o'qishning interaktiv va vizual imkoniyatlarini kengaytiradi. Shu bilan birga, tadqiqotlar ko'rsatadiki, faqat raqamli manbalarga tayanish tanqidiy fikrlash, matnni chuqur tahlil qilish va tafakkur qobiliyatini rivojlantirish imkoniyatlarini cheklashi mumkin. Tadqiqot natijalariga asoslanib, kitobxonlik madaniyatini rivojlantirishda birgalikda metodologik yondashuv qo'llanilishi muhimligi aniqlanadi. Ya'ni an'anaviy va elektron kitoblarni uyg'un tarzda o'qish, mutolaa faoliyatini rejalashtirish va yoshlarni turli formatdagi adabiyotlar bilan tanishtirish orqali raqamli asrda kitobxonlikni saqlash va rivojlantirish mumkin. Tadqiqot jarayonida an'anaviy kitob o'qish va elektron kitoblarni solishtirishga alohida e'tibor qaratilgan. An'anaviy kitob o'qish jarayoni odatda diqqatni jamlash, matnni chuqur tahlil qilish va tafakkur qilish qobiliyatini rivojlantirishga xizmat qiladi. U o'quvchida o'z fikrini shakllantirish, ma'lumotni eslab qolish va tafakkur bilan bog'lash imkonini beradi. Shu bilan birga, an'anaviy kitoblar o'qish jarayonida seziladigan fizik tajriba, ya'ni sahifalarni varaqlash, kitob hidi va jismoniy mavjudlik ham mutolaa madaniyatini mustahkamlashga hissa qo'shadi.

Elektron kitoblar va audiokitoblar esa qulaylik, tezkorlik va interaktivlik jihatidan ustunlikka ega. Ular istalgan vaqtda va istalgan joyda mavjud bo'lib, ko'plab foydali funksiyalar, masalan, qidiruv tizimi, izohlar, multimedia elementlari orqali o'qish jarayonini boyitadi. Shu bilan birga, tadqiqotlar ko'rsatadiki, faqat elektron manbalarga tayanish diqqatni bir nuqtaga jamlashni qiyinlashtirishi va o'quvchining matnga chuqur sho'ng'ish imkoniyatini kamaytirishi mumkin. Shu asosda tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, an'anaviy va elektron kitoblarni uyg'un tarzda qo'llash eng samarali yondashuv hisoblanadi. Ya'ni, yoshlar mutolaasini rivojlantirishda interaktiv imkoniyatlar bilan boyitilgan elektron kitoblardan foydalanish bilan birga, an'anaviy kitob o'qishning chuqur tafakkur va diqqatni shakllantirish xususiyatlarini ham saqlab qolish muhimdir. Bu yondashuv raqamli

asrda kitobxonlik madaniyatini saqlash va yoshlarning tafakkurini rivojlantirishga xizmat qiladi.

NATIJA.

Raqamli asrda kitob o'qish madaniyati yoshlar orasida sezilarli o'zgarishlarga uchramoqda. Elektron kitoblar, audiokitoblar va onlayn resurslarning keng tarqalishi mutolaa jarayonini qulaylashtirsa-da, an'anaviy kitob o'qishning chuqur tafakkur, diqqatni jamlash va matnni tahlil qilish imkoniyatlarini ta'minlashdagi roli hali ham muhimligini saqlab qolmoqda. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, yoshlar orasida kitobxonlikni rivojlantirishda eng samarali yondashuv – an'anaviy va elektron kitoblarni uyg'un tarzda qo'llashdir. Bu yondashuv mutolaa jarayonini interaktiv va qiziqarli qilgan holda, yoshlarning tanqidiy fikrlash, tafakkur qilish va ma'naviy-axloqiy qadriyatlarni rivojlantirish imkonini beradi.

Shuningdek, raqamli texnologiyalar yordamida kitobxonlikni rag'batlantirish, turli formatdagi adabiyotlar bilan tanishtirish va mutolaa madaniyatini targ'ib qilish yoshlar tafakkurini boyitish va ularni bilimga qiziqtirishning samarali yo'li hisoblanadi. Shu bilan, raqamli asr sharoitida kitobxonlik madaniyatini saqlash va rivojlantirish – dolzarb va muhim vazifa bo'lib qoladi.

Adabiyotlar bilan tanishtirish va mutolaa madaniyatini targ'ib qilish yoshlarning tafakkurini boyitish va ularni bilimga qiziqtirishning samarali yo'li hisoblanadi, degan natija bir necha jihatlarni anglatadi.

Birinchiidan, yoshlar turli janr va formatdagi kitoblar bilan tanishganda, ularning bilim doirasi kengayadi va tafakkur qobiliyati rivojlanadi. Kitoblar ularga yangi g'oyalar, fikrlash uslublari va muammolarni hal etish strategiyalarini o'rgatadi.

Ikkinchiidan, mutolaa madaniyatini targ'ib qilish yoshlarni o'qishga qiziqtiradi, ularni elektron va an'anaviy manbalardan foydalanishga rag'batlantiradi. Bu esa o'quvchilarni passiv qabul qiluvchilar emas, balki faol bilim izlovchilariga aylantiradi.

Uchinchiidan, bu natija yoshlarning tanqidiy fikrlash va tahliliy ko'nikmalarini mustahkamlashga yordam beradi, chunki turli manbalarni solishtirish, matnni tahlil qilish va fikr bildirish odati shakllanadi.

Shunday qilib, adabiyotlar bilan tanishtirish va mutolaa madaniyatini rivojlantirish – yoshlarning bilimga bo'lgan qiziqishini oshirish, tafakkurini kengaytirish va ularni o'zini rivojlantirishga rag'batlantirishning eng samarali vositasidir.

MUNOZARA.

Raqamli asrda kitob o'qish madaniyati: munozarali jihatlar Raqamli asr sharoitida kitob o'qish madaniyati bir qator munozarali va bahsli jihatlariga ega:

An'anaviy kitob va elektron kitob: Ba'zi mutaxassislar an'anaviy kitobni yuqori sifatli o'qish vositasi deb hisoblaydi, chunki u diqqatni jamlash, matnni chuqur tushunish va tafakkur qobiliyatini rivojlantiradi. Boshqalar esa elektron kitoblar va audiokitoblarning qulayligi, tezkorligi va interaktiv imkoniyatlarini yuqori baholaydi. Shu jihatdan, qaysi format yoshlar tafakkuri uchun samaraliroq ekani doimiy bahs mavzusi bo'lib qoladi.

Raqamli texnologiyalar va diqqatni jamlash: Internet, ijtimoiy tarmoqlar va multimedia vositalari yoshlar diqqatini tez chalg'itishi mumkin. Ba'zi olimlar elektron manbalar o'qish sifatini pasaytiradi, deb hisoblaydi, boshqalar esa raqamli texnologiyalarni to'g'ri qo'llash orqali interaktiv va samarali o'qish imkoniyatini yaratish mumkinligini ta'kidlaydi.

Mutolaa madaniyati va ma'naviy-axloqiy qadriyatlar: Raqamli resurslar yordamida bilim olish qulay bo'lsa-da, ba'zi ekspertlar elektron formatda o'qish yoshlarning ma'naviy va axloqiy qadriyatlarini shakllantirishda yetarli rol o'ynamaydi, deb hisoblaydi. Shu sababli, mutolaa madaniyatini rivojlantirish va kitobga bo'lgan qiziqishni saqlash bo'yicha metodologik yondashuv doimiy bahs mavzusidir.

Tanqidiy fikrlash va axborotni tahlil qilish: Raqamli manbalar katta hajmdagi ma'lumotni tezkor yetkazadi, lekin ularni tanqidiy tahlil qilish ko'nikmasini shakllantirish ba'zan qiyinlashadi. Bu esa yoshlarning matnga chuqur sho'ng'ish va mustaqil fikr bildirish qobiliyatini rivojlantirishda bahsli masala hisoblanadi.

Kitobxonlikni rag'batlantirish strategiyalari: O'qish odatini rivojlantirish uchun qaysi strategiya samaraliroq: raqamli texnologiyalarni keng qo'llashmi yoki an'anaviy metodlarga ustunlik berishmi, bu ham tadqiqotchilar va pedagoglar orasida turli fikrlarni tug'diradi.

Raqamli asr va kitobxonlikning o'zgarishi: Raqamli texnologiyalar jadal rivojlanayotgan bugungi kunda yoshlar orasida kitob o'qish madaniyati sezilarli o'zgarishlarga uchramoqda. Internet, ijtimoiy tarmoqlar, smartfon va planshetlar yoshlarning kundalik faoliyatida muhim rol o'ynab, ularni ko'proq elektron resurslar orqali bilim olishga yo'naltirmoqda. Shu bilan birga, an'anaviy kitob o'qishning chuqur tafakkur, diqqatni jamlash va matnni tahlil qilish imkoniyatlari hali ham saqlanib qolmoqda.

An'anaviy va elektron kitoblarni uyg'unlashtirish: Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, eng samarali yondashuv – an'anaviy va elektron kitoblarni uyg'un tarzda qo'llashdir. An'anaviy kitob o'qish o'quvchida diqqatni jamlash va tafakkur qilishni rivojlantirsa, elektron kitoblar va audiokitoblar mutolaa jarayonini interaktiv, qulay va tezkor qiladi. Shu tariqa, yoshlar bir tomondan zamonaviy texnologiyalar

yordamida bilimga tezkor kirish imkoniga ega bo'lsa, boshqa tomondan matnni chuqur tushunish va tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantiradi.

Mutolaa madaniyati va yoshlar tafakkuri: Kitobga bo'lgan qiziqishni oshirish va mutolaa madaniyatini targ'ib qilish yoshlarning tafakkurini boyitadi va ularni mustaqil bilim izlovchilarga aylantiradi. Turli janr va formatdagi adabiyotlar bilan tanishtirish, so'rovlar va interaktiv metodlar yordamida mutolaa jarayoni qiziqarli va samarali bo'ladi. Shu bilan birga, mutolaa yoshlarning ma'naviy-axloqiy qadriyatlarini shakllantirishda ham muhim rol o'ynaydi.

Raqamli texnologiyalar va tanqidiy fikrlash: Raqamli manbalar orqali o'qish qulay bo'lsa-da, faqat raqamli resurslarga tayanish yoshlarning tanqidiy fikrlash va matnni chuqur tahlil qilish qobiliyatini cheklashi mumkin. Shu sababli, pedagogik yondashuvlarda elektron va an'anaviy manbalarni uyg'unlashtirish, o'quvchilarga matnni tahlil qilish va o'z fikrini bildirish imkoniyatini berish muhim hisoblanadi.

Dolzarb vazifa: Natijada, raqamli asr sharoitida kitobxonlik madaniyatini saqlash va rivojlantirish – dolzarb va muhim vazifa hisoblanadi. Bu jarayonda yoshlarni kitob bilan tanishtirish, mutolaa odatlarini rivojlantirish, turli formatdagi resurslardan samarali foydalanishni o'rgatish va tafakkurini boyitish asosiy yo'nalish bo'lishi kerak.

XULOSA.

Raqamli texnologiyalar yoshlar o'qish odatlariga sezilarli ta'sir ko'rsatgan bo'lsa-da, an'anaviy va elektron kitoblarni uyg'un tarzda qo'llash orqali kitobxonlik madaniyati saqlanishi, yoshlarning tafakkuri rivojlanishi va ularning bilimga qiziqishi oshirilishi mumkin. Bu esa zamonaviy pedagogika va mutolaa strategiyalarining asosiy maqsadi hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Abdurahmonov, N. (2018). *Axborot texnologiyalari davrida kitob madaniyati*. Toshkent: Fan. Raqamli texnologiyalar va kitob o'qish madaniyatining o'zbek kontekstidagi tahlili.
2. Qodirov, S. (2020). *Elektron kitoblar va yoshlar o'qish madaniyati*. *O'zbekiston axborot resurslari jurnali*, 5(3), 45–52. Yoshlar orasida elektron kitoblarning tarqalishi va ularning o'qish odatlariga ta'siri.
3. Liu, Z. (2005). *Reading behavior in the digital environment: Changes in reading behavior over the past ten years*. *Journal of Documentation*, 61(6), 700–712. Internet va elektron kitoblar paydo bo'lishi bilan o'qish madaniyati qanday o'zgarayotgani haqida.
4. Baron, N. S. (2015). *Words Onscreen: The Fate of Reading in a Digital World*. Oxford University Press. Raqamli asrda o'qish odatlari va kitobga bo'lgan yondashuvlar tahlili.
5. Soliyev, D. (2019). *Raqamli texnologiyalar va o'quvchilarning kitobga qiziqishi*. Toshkent: Universitet nashri.